

مطالعه کیفی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

لیلا فتحی^{۱*}، احد طالونی^۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۰۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۰۹

DOI: 10.30495/JISDS.2023.72240.11869

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه کیفی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت است. زندگی اجتماعی انسان‌ها همیشه با احساس تعهد و مسئولیت‌پذیری همراه است که در دستیابی به توسعه پایدار نقش تعیین‌کننده‌ای دارد و برحسب موقعیت‌های گوناگون حیات اجتماعی شهروندان قابل‌واکاوی است. این پژوهش به روش کیفی و تکنیک نظریه زمینه‌ای انجام شده است. مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر ۱۹ نفر از معلمان مرد ساکن در شهرستان پلدشت بوده‌اند که پس از انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با آنان، داده‌های حاصل با استفاده از کدگذاری سه مرحله‌ای باز، محوری و گزینشی تحلیل شده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که از جمله عواملی که در ایجاد انگیزه انجام مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان موثر است شامل: تعهد اجتماعی و مسئولیت در قالب نقش‌های خود - دینداری و اخلاق حرفه‌ای - اعتلای مهارت‌های آموزشی و ارتباطی - رعایت حقوق دیگران - نوع دوستی و مشارکت اجتماعی - رفتار مسئولانه در قبال محیط‌زیست طبیعی و شهری - ایجاد تشکلهای مدنی و مطالبه‌گری اجتماعی می‌باشد. بسترهای زمینه ساز و انگیزشی در مسئولیت‌پذیری اجتماعی که در صورت کمبود و یا کاهش آن میل به مسئولیت‌پذیری کارکنان کاهش می‌یابد شامل: فرهنگ‌سازی - اعتلای مهارت‌های اجتماعی و ساختارهای آموزشی - برقراری عدالت و سلامت سازمانی - برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه می‌باشد. همچنین از جمله عوامل مداخله‌گر، یا تسهیل‌گر در انجام مسئولیت‌های اجتماعی از سوی کارکنان: کنترل بیرونی رفتارها از طریق مشوق‌های مادی و معنوی - هنجارها، الگوهای رفتاری و خصوصیات فردی - خشنودی و احساس رضایت از کار و زندگی است و با تمامی کاستی‌ها و نقص‌های ساختاری موجود در محیط کار که در کاهش انگیزه کارکنان نقش دارد، کارکنان از راهبرد تعهد درونی، باورهای دینی و اخلاقی و توانمندسازی فردی و اجتماعی بهره‌گرفتند. نتایج پیرامون پیامدهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان که به نظر می‌رسد از سطح مطلوبی برخوردار نیست نشان می‌دهد؛ گسترش بی‌هنجاری اجتماعی و تخریب و نابودی تدریجی محیط زیست طبیعی و شهری به عنوان نتایج منفی قابل‌بیان است، همچنین مسئولیت‌پذیری انتظام‌بخش سیستم آموزشی است که در صورت بهبود و افزایش میل و رغبت معلمان به انجام تعهدات و مسئولیت‌های اجتماعی به عنوان نتیجه مثبت قابل‌بیان است.

واژگان کلیدی: مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نظریه مبنایی، معلمان، شهرستان پلدشت

^۱ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور ص. پ. ۱۹۳۹۵۴۶۹۷، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
(E mail: l_fathi89pnu.ac.ir)

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور، و دبیر علوم اجتماعی ص. پ. ۱۹۳۹۵۴۶۹۷، تهران، ایران.
(E mail: ahadtaalooni@gmail.com)

۱. مقدمه

در دنیای امروز با توجه به تغییرات سریع در بسترهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، شاهد افزایش چالش‌های اجتماعی محیط زیستی، عوام‌گرایی، مصرف‌گرایی افراد جامعه، همچنین فردگرایی هستیم، که زنجیروار در سازمان‌ها، ادارات و کارکنان نیز نفوذ داشته و افراد و کارکنان را تحت تاثیر قرار داده است، که خود باعث ایجاد سردرگمی و بی‌تفاوتی در جامعه گردیده است، از آنجا که مسئولیت‌پذیری اجتماعی به نوعی به همبستگی و وحدت اجتماعی پیوند خورده است، اگر در جامعه هر فرد کم توجه به اطراف و دیگران بوده و ارزشمندی و اهمیت را تنها از آن خود بداند، همبستگی و وحدت اجتماعی کمرنگ خواهد شد و به رعایت هنجارهای اخلاقی و انسانی چندان پایبند نخواهند بود (سبحان نژاد، ۱۳۷۹: ۱۸). به نظر کنراد و هایدن در مسئولیت‌پذیری اجتماعی فرد گرایش مسئولانه دارد، برای فعالیت به صورت مسئولانه احساس شایستگی می‌کند، درباره فعالیت مسئولیت‌پذیرانه خود را اثرگذار احساس می‌کند و اعمال مسئولانه انجام می‌دهد (کنراد و هایدن^۱، ۱۹۸۱: ۷).

مسئولیت‌پذیری یک عنصر برجسته در موفقیت انسان است که دارای ابعاد تعهد بیرونی، تعهد درونی، احساس امنیت، عزت نفس و احساس تعلق می‌باشد. مسئولیت‌پذیری، مفهومی است که انسان‌ها همواره در زندگی فردی و اجتماعی خود با آن ارتباط دارند. انسان به لحاظ گستره وسیع ارتباط خویش، مسئولیت‌پذیری زیادی در حوزه‌های مختلف دارد. حوزه‌های مسئولیت‌پذیری انسان می‌تواند در ارتباط با خالق خویش، در ارتباط با خانواده، جامعه و محیط زیست تعریف گردد که نسبت به هر یک دارای مسئولیت بوده و وظیفه‌ای بر عهده دارد. رشد و کمال انسان چه از لحاظ روحی و فردی و چه از لحاظ اجتماعی به مسئولیت‌پذیری او ارتباط دارد؛ زیرا اهتمام افراد نسبت به اداره و مدیریت امور و واکنش مسئولانه نسبت به پدیده‌های پیرامون خویش، رشد اخلاقی و انسانی را دربر خواهد داشت و همچنین به لحاظ افزایش رفاه اجتماعی و تسکین روانی افراد جامعه فوق‌العاده تأثیرگذار خواهد بود. به مجموعه انتظارات دیگران از یک فرد در یک جایگاه و یک موقعیت اجتماعی در قالب رسمی مسئولیت‌پذیری اجتماعی گفته می‌شود (توسلی، ۱۳۸۵: ۳۳).

آموزش و پرورش هر کشوری سهم مهم و اساسی در سرنوشت اجتماعی و سیاسی و فرهنگی آن کشور دارد. تقویت بنیه علمی و تربیتی کشور، انتقال فرهنگ به آیندگان و حفظ میراث گذشتگان، تقویت اراده ملی، ایجاد بینش سیاسی صحیح، برقراری روابط اجتماعی، تقویت پایه‌های اقتصادی، همه از جمله کارکردهای نظام تربیتی است که مدرسه می‌تواند در رسیدن به آنها نقش مهمی داشته باشد (عبدالحسینی، ۱۳۹۵، به نقل از پودینه و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۸). مدرسه از جمله مهم‌ترین و اساسی‌ترین نهادهای اجتماعی در هر کشور محسوب می‌شود که نقش اساسی در هدایت، تربیت و کنترل افراد جامعه و کارکردهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... دارد و تنها هدف و کار آن آموزش و درس خواندن دانش‌آموزان نیست. همکاری و همیاری، نظم، رقابت سالم، هویت‌یابی، فراگیری اصول اخلاقی و ... از کارکردهای دیگر مدرسه است. از طرفی باید گفت مهم‌ترین و اصلی‌ترین رسالت مدرسه «پرورش انسان آتیه‌ساز» است، در واقع مدرسه کارخانه انسان‌سازی و فرهنگ‌سازی است محصول و ثمره رسالت مدرسه دانش‌آموزانی است که سرمایه‌گذاری اصلی و اولیه باید بر روی آنان متمرکز شود (همان).

معلم‌ان در این راستا از جمله عوامل موثر و بالقوه کارخانه انسان‌سازی محسوب می‌شوند رفتار، طرز تفکر و شیوه تدریس و تمامی ابزارهای ارتباطی آنان می‌تواند در چگونگی ساختن انسان‌ها و آماده کردن آنان برای شرکت فعال و سازنده در زندگی اجتماعی تاثیرگذار باشد. معلم‌ان می‌توانند در بازنمایی حقوق اجتماعی و بهره‌مندی درست از آن، احترام به حقوق دیگران و یاری با سایر افراد جامعه و تمامی عواملی که در درک مسئولیت‌های اجتماعی دانش‌آموزان و آینده‌سازان جامعه موثر باشند. از آنجا که مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی از مفاهیم تأثیرگذار در حوزه توسعه اجتماعی است، بدان معنا که در سایه سار انجام به تعهدات و مسئولیت‌های اجتماعی تک تک افراد جامعه است که می‌توان انتظار داشت جامعه رو به رشد و توسعه گام بردارد و در صورتی که

¹ Conrad, D. and Hedin, D

دچار اختلال گردد، نه تنها موجبات رشد و توسعه جامعه را دچار مخاطره می‌نماید، بلکه در حوزه نهادی، باعث کاهش کارایی مؤثر و رضایت شغلی معلمان، ایجاد اختلال در عملکرد مدارس و نهاد آموزش و پرورش، کاهش انگیزه کاری، مشکلات فردی معلمان و افت کیفیت و کارایی مفید و مؤثر آنان در قبال دانش آموزان می‌گردد. با توجه به نقش حساس آموزش و پرورش و منابع و نیروی انسانی این نهاد در ارتقا مهارت‌های اجتماعی از جمله مسئولیت پذیری اجتماعی و رفتار مسئولانه انسانی، ضروری به نظر می‌رسد که به واکاوی چگونگی مسئولیت پذیری اجتماعی و درک رفتار مسئولانه در بین معلمان توجه ویژه‌ای شود که این مهم از اهداف پژوهش حاضر است که در شهرستان پلدشت صورت پذیرفته است.

شهرستان پلدشت با توجه به بافت تاریخی و همجواری با رودخانه ارس، دارای سطح وسیعی از مناطق کوهستانی و جنگل‌ها و اراضی ملی است که اطراف شهر را فراگرفته و زیبایی خاصی به آن داده و محیط زیست مناسبی برای انواع گونه‌های جانوری است. مردمان در شهرستان پلدشت عمدتاً به کشاورزی و دامپروری مشغول بوده و تجارت بواسطه همجواری با مناطق مرزی از دیگر مشاغل مهم این شهر است، اما نکته حائز اهمیت در دهه‌های گذشته، از بین رفتن مراتع، کاهش آب‌های سطحی، افزایش اختلافات بر سر حق آبه رودها، افزایش آلودگی‌های محیط زیستی است. مردم حتی در بخش اصناف نیز با مشکلات متعددی مواجه هستند، سودجویی افراد و صاحبان اصناف و تعرض به خیابان و پیاده‌روها و محل تردد و کسب و کار دیگر شهروندان نه تنها زمینه را برای اختلافات و مشاجرات خیابانی مهیا می‌کند بلکه باعث کاهش رونق تجارت و اقتصاد شهر می‌شود. هرچند فقدان و یا کمبود برخی زیرساخت‌های اساسی مؤثر عامل برخی از این مشکلات است، اما نمی‌توان از نقش شهروندان در بروز و گسترش اینگونه مسائل اجتماعی گذشت و بالعکس در چنین شرایطی است که می‌توان چگونگی مسئولیت‌پذیری افراد را مورد کاوش قرار داد.

از آنجا که معلمان، مدرسه و سازوکارهای آموزشی بعد از خانواده، مسئولیت آموزش مسئول بودن و ایجاد احساس مسئولیت را در بین آینده سازان جامعه برعهده دارند، در ابتدا باید این مهم را در بین معلمان که بازوهای اصلی آموزش هستند مورد بررسی قرار داد، در این راستا نکته حائز اهمیت این است که خود معلمان اساساً مسئولیت پذیری اجتماعی را چگونه درک کرده و برای خود چگونه معنا می‌کنند، چگونه و تحت چه شرایطی خود را ملزم به ادای دین و عمل به تعهدات و مسئولیت‌های اجتماعی می‌دانند، و در سیر فرآیند انتخاب عمکرد و کنش‌های اجتماعی خود در قبال جامعه، مدرسه و نهاد آموزش و پرورش که در آن مشغول به فعالیت هستند چه عوامل مداخله‌گری در تسهیل و یا تعدیل گرایش به پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی آنان دخیل است و نهایتاً مسئولیت پذیری اجتماعی و چگونگی انجام تعهدات اجتماعی معلمان چه پیامدهایی برای دانش آموزان، مدارس، آموزش و پرورش و جامعه در پی خواهد داشت.

از این رو محقق بر آن است جهت دستیابی به فهم دقیق و آگاهی عمیق از فرآیند شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان شهرستان پلدشت و شناخت و واکاوی هرچه بیشتر مقولات مؤثر در بروز و افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی به روش کیفی بپردازد. انجام این پژوهش می‌تواند به پژوهش‌های آینده در حوزه توسعه و آموزش‌های اجتماعی و فرهنگی و جهت آگاهی بخشی به مسئولین زیربسط و دست‌اندرکاران پیرامون این حوزه مفید و مؤثر واقع گردد.

۲. مروری بر پیشینه پژوهش

باباجانی رودی و همکاران (۱۴۰۱)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان را بر اساس فرهنگ سازمانی مورد بررسی قرار دادند، آنان معتقدند که ایجاد هماهنگی با تغییر منجر به بالا رفتن مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان می‌شود و هرگونه بهبود در همسویی اهداف فردی و گروهی و مشتری‌گرایی سازمان در بالا رفتن مسئولیت‌پذیری معلمان مؤثر است. بارخدا و همکاران (۱۴۰۱)، با نگاهی به مسئولیت‌پذیری اجتماعی در تلقی معلمان و مدیران دریافته‌اند که هفت مضمون اصلی؛ مسئولیت‌پذیری نسبت به سازمان،

مسئولیت‌پذیری نسبت به مسائل اجتماعی، مسئولیت‌پذیری در قبال نقش‌های مختلف اجتماعی دانش‌آموزان، مسئولیت‌پذیری نسبت به والدین، مسئولیت‌پذیری در قبال گروه، مسئولیت‌پذیری اخلاقی و مسئولیت‌پذیری فردی می‌باشد. پودینه و همکاران (۱۳۹۷)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در بین دو مدرسه متوسطه در مشهد مورد ارزیابی قرار دادند و در نتایج بیان داشتند که؛ ابعاد اجتماعی - سیاسی، اخلاقی - فرهنگی، قانونی، اقتصادی و زیستی مهم‌ترین ابعاد مسئولیت‌پذیری و توجه به ابعاد اجتماعی - سیاسی، اخلاقی - فرهنگی و قانونی بیش از ابعاد زیست محیطی و اقتصادی است. همچنین امیر و سفیری (۱۳۹۶) در پژوهشی به مفهوم‌پردازی مسئولیت‌پذیری اجتماعی از اخلاق تا کنشگری پرداختند و تحقیقات و مطالعاتی که در ایران انجام شده را تحلیل محتوای کیفی نموده و در نتایج چنین اظهار می‌کنند که؛ اخلاق، نقطه اتصال مسئولیت‌پذیری به جامعه مدرن و از طریق سیستم‌های اقتصادی، سیاسی و نهادهای اجتماعی و مدنی در جامعه عمل می‌کند و وضعیت اقتصادی در جامعه در کنش اخلاقی افراد تاثیر دارد. همچنین نجفی و سپیانی (۱۳۹۵) به بررسی نقش اصول اخلاقی کارکنان بر میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین کارکنان پردیس شهید رجایی فارس پرداختند و بیان داشتند؛ ۳۵ درصد از کل میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان با ۴ مقوله اصلی تعهد اجتماعی، اخلاق شخصی، تعهد سازمانی و وجدان کاری در ارتباط است. صاحبی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به روش توصیفی - تحلیلی، تئوری انتخاب، رویکردی در جهت مسئولیت‌پذیری و تعهد اجتماعی را مورد کاوش قرار داده و اظهار داشتند که؛ می‌توان از مولفه‌های محوری در تئوری انتخاب چون نیازهای روانی و دنیای مطلوب، اهمیت روابط انسانی، و هویت موفق سخن به میان آورد که ضمن مسئولیت‌پذیر کردن افراد در زندگی شخصی و فردی در جهت ایجاد احساس مسئولیت و تعهد اجتماعی نیز موثر باشند. نوروزی و همکاران (۱۳۹۳) نیز به بررسی پردازش نظری مسئولیت اجتماعی در شهر تهران و بر مبنای نظریه داده بنیاد پرداختند و عنوان کردند؛ میل به اجرای مسئولیت اجتماعی برآیندی از انگیزاننده‌های اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشر دوستانه، شخصیت‌مدیر و ... است.

یافته‌های کیم و اسکاوان (۲۰۱۳)^۱ که مسئولیت‌پذیری کارکنان را مورد واکاوی قرار دادند، نشان می‌دهد؛ مسئولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان باروحيه، انگیزش شغلی مرتبط و ناشی از نیاز است و عوامل سیاسی، فرهنگی و نهادی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و انگیزش موثرند. سیل (۲۰۱۲)^۲ نیز در نتایج بررسی خود پیرامون مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان‌ها و کارکنان ادعا می‌کند؛ مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌تواند عملکرد کارکنان را افزایش داده و در نهایت منجر به بالا رفتن تعهد سازمانی شود. کاپتین و همکاران (۲۰۰۷)^۳ در گروه آ.ا.اس.ام در دانشگاه اراسماس هلند، اثراتی که مسئولیت اجتماعی بر بهبود عملکرد سازمان‌ها دارد را مورد کاوش قرار دادند و معتقدند؛ شفافیت در فعالیت‌های تجاری، ایمنی و سلامتی، تغییرات جوی، حقوق کارمندان، زیست‌بوم، تساوی درآمد و دستمزدهای مناسب و عادلانه، تجارت و تولید مناسب و مطلوب و تعلیم و تربیت بر بهبود عملکرد سازمان‌ها مؤثر است.

بر اساس مطالب عنوان شده، پیرامون موضوع مورد پژوهش، که مطالعه کیفی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت می‌باشد، به نظر می‌رسد که هرچند مطالعات در این باب انجام شده اما با سیر تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود که بر اساس تحقیقات انجام شده ارتباط مستقیمی با مسئولیت‌پذیری افراد دارد و به اعتبار آن ارزش‌ها، نقش‌ها، شیوه تفکر و کنش‌های افراد دستخوش تغییر است لذا، این نیاز احساس می‌شود که واکاوی پیرامون موضوع مورد بحث در دوره‌های زمانی معین و در مناطق مختلف با توجه به بافت فرهنگی و اجتماعی صورت پذیرد. هم‌راستا با تحقیقات عنوان شده هدف پژوهش حاضر شناخت مفاهیم و مقولات حاصل از سطوح و لایه‌های شناختی و رفتاری کنشگران مورد مطالعه است تا بتوان در اثبات تغییرات کلان اجتماعی و فرهنگی کنونی به بینش دقیق‌تر و عمیق‌تر نسبت به چگونگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان که

¹ Kim Chung Hee & Scullion Hugh

² Ceil Chenoy

³ Kaptein, M et al (2007)

بازوی اصلی آموزش نسل‌های آینده‌اند دست یابیم. از این منظرگاه مشارکت کنندگان تحقیق را معلمان شهرستان پلدشت شامل می‌شوند، شهرستانی که طی دهه‌های گذشته با مسائل زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی مواجه بوده که در بسیاری موارد در صورت پذیرش تعهدات و مسئولیت‌های اجتماعی در بین افراد و شهروندان، دست کم امکان کاهش آنها وجود داشته است و برای تحقق این مهم از روش کیفی استفاده شده که محقق با ورود و دخالت مستقیم در محیط‌های اجتماعی و مدرسه تلاش نموده به دیدگاه‌های عمیق معلمان پیرامون تعهدات اجتماعی و چگونگی آنها دست یافته و آنان را مورد واکاوی قرار دهد و بدین سبب از جنبه نوآورانه برخوردار است.

۳. رویکردهای نظری

تحقیق کیفی را باید رویکردی کلی به مطالعه پدیده‌های اجتماعی دانست که در آن از تکنیک‌ها و شیوه‌های مختلفی استفاده می‌شود. «انتخاب صحیح روش، نظریه‌های مناسب، لحاظ کردن و تجزیه و تحلیل دیدگاه‌های مختلف پیرامون موضوع مورد مطالعه، بازاندیشی محققان در تحقیق خود به منزله بخشی از فرایند تولید دانش و نیز طیف متفاوتی از رویکردها و روش‌های به کار گرفته شده در این تحقیقات ویژگی اصلی آن را تشکیل می‌دهند» (فلیک^۱، ۱۹۹۸، به نقل از ذکایی، ۱۳۹۹: ۵۰). بر این اساس محقق کیفی ضمن اشراف به مبانی نظری در راستای موضوع مورد مطالعه خود را در آن محدود نمی‌کند و با ذهنی باز و برخورداری از حساسیت نظری پدیده اجتماعی را مورد کاوش قرار داده و به دنبال کشف پیچیدگی‌های تعاملات اجتماعی در زندگی روزمره و معانی هستند که مشارکت کنندگان تحقیق تحت لوای آنها کنش می‌کنند.

ماکس وبر^۲، فرد و کنش فرد را به عنوان واحد اساسی تحلیل خود در نظر می‌گیرد (آرون، ۱۳۸۶: ۵۹۰). او بر این اعتقاد بود که با روند دموکراتیزه شدن فرآیند امور و عقلانی گشتن کنش‌ها، روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی که همان احساس مسئولیت نسبت به دیگران و توجه به خیر جمعی است تضعیف می‌گردد. این امر ضرورت توجه بیشتر به داشتن روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی را ایجاد می‌نماید (کوزر، ۱۳۸۶: ۳۱۸ به نقل از همان: ۷۰۶). وبر، در تمام آثارش بر این نکته مهم تأکید می‌ورزد که در جهانی از معنا زندگی می‌کنیم. او استدلال می‌کند که برای درک کنش انسانی ما باید دریابیم مردم چگونه دنیای خود را تعریف می‌کنند، چگونه درباره آن می‌اندیشند، تفکر آنان با فرهنگی که به طور اجتماعی خلق شده است پیوند دارد. وبر توجه خود را بر تأثیر فرهنگ دینی متمرکز می‌سازد (شارون، ۱۳۹۸: ۶۷). در این راستا پارسونز^۳ تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را از ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌داند که تحت تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی قرار دارد. (کرایب، ۱۳۸۹: ۵۳) پارسونز جامعه را متشکل از افراد کنشگری می‌داند که اهداف مشترکی را دنبال می‌کنند. این اهداف برحسب سنت کارکردگرایی قطعاً در نیازهای مشترک ریشه دارد. بنابراین، راه‌ها و اهداف مشخصی وجود دارد که مورد توافق جمع بوده و به وسیله‌ی قراردادهای اجتماعی خودآگاه یا ناخودآگاه در جامعه مسلط شده است. همچنین پارسونز، گذشته از اجتماعی کردن افراد در جامعه و یگانگی جامعه عنوان می‌کند که باید نهادهایی به وجود آیند که این امکان فراهم شود افراد خود را با محیط فیزیکی و اجتماعی به گونه‌ای موفقیت آمیز انطباق دهد، هدف‌هایی تعیین کرده و برای رسیدن به آنها همکاری کند و مردم خود را از زندگی شان نسبتاً راضی نگه دارد. همه جوامع برای تأمین موفقیت آمیز اینگونه نیازها نهادهای سیاسی، اقتصادی، مذهبی، قانونی، نظامی، خانوادگی، آموزشی، بهداشتی، تفریحی را به وجود می‌آورند (شارون، ۱۳۹۸: ۹۲). گلاسر^۴ نیز بر اساس نظریه انگیزشی-رفتاری روانشناسی کنترل درونی^۵ را در مقابل

¹ Flick, U

² Max Weber

³ Talcott Parsons

⁴ Glasser

⁵ Internal of psychology

روانشناسی کنترل بیرونی^۱ قرار می‌گیرد. به طوریکه در این تئوری صحبت بر سر آن است که رفتارهای هر انسان بیش از آنکه برانگیخته شده به وسیله محرک‌ها و برانگیزاننده‌های بیرونی باشند، از عوامل درونی مشاء گرفته، و انتخاب‌های او برای ارضای نیازهایش می‌باشند (گلاسر، ۱۳۹۰: ۲۹). کارول^۲ اما بر این عقیده است که تکالیف اجتماعی هر بنگاه از چهار منظر تعهدات اقتصادی، حقوقی، اخلاقی و نوع دوستانه قابل بیان است که پرداختن به آنها موجب ارتقای کیفیت هر بنگاه است و سازمان موظف است در انواع فعالیت‌های خود از معضلات جامعه بکاهد و کیفیت زندگی مردم را بهبود بخشد (اردلان و بازی، ۱۳۹۴: ۲-۳).

۴. اهداف و سؤالات پژوهش

هدف اصلی این پژوهش مطالعه کیفی مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت می‌باشد. اهداف جزئی پژوهش به شرح زیر است:

- ۱) مطالعه علل و چگونگی شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت.
- ۲) شناسایی شرایط، زمینه‌ها و پدیده‌هایی که منجر به مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت می‌شود
- ۳) مطالعه شرایط مداخله‌گر در بروز مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت.
- ۴) مطالعه تجارب و راهبردهای معلمان مرد شهرستان پلدشت در شکل‌پذیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی.
- ۵) مطالعه دست‌آوردهای حاصل از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت.

سؤالات پژوهش

- ۱) فرآیند شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت چگونه است؟
- ۲) شرایط زمینه‌ای و پدیده‌های که منجر به مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد می‌شود، کدامند؟
- ۳) شرایط مداخله‌گر در مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت، کدامند؟
- ۴) راهبردهای معلمان مرد شهرستان پلدشت در شکل‌گیری و بروز مسئولیت‌پذیری اجتماعی کدام است؟
- ۵) دست‌آوردهای حاصل از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت، کدامند؟

۵. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با استفاده از روش گراند تئوری^۳ به دنبال شناسایی زمینه‌ها و چرایی علل مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت است. پژوهش از نظر داده و اطلاعات از نوع کیفی، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش بر اساس اصول گراند تئوری و رویکرد کلاسیک اشتراوس و کوربین انجام شده است. رویکرد کلاسیک اشتراوس انعطاف‌پذیری بیشتری نسبت به متون نظری و ظرفیت استفاده از آن‌ها در مسیر مطالعه استقرایی برای افزایش حساسیت نظری دارد، در مقابل اما گلاسر معتقد است، نظریه باید تنها بر اساس متن داده‌های میدانی پژوهش ظاهر شود و مفاهیم نظری پیشین و مندرج در متون نظری محقق را تحت تأثیر قرار ندهد و هرچیزی که کشف و فهم می‌شود مربوط به خود میدان است (ذکائی، ۱۳۹۹: ۱۱۷). بر اساس ماهیت پژوهش، اهداف و سؤالات تحقیق سعی بر آن داشتیم تا با رویکردی جستجوگرایانه چگونگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی و علل بروز آن، همچنین شرایط مداخله‌گر، بسترها و پیامدهای بروز و یا عدم بروز مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مورد واکاوی قرار دهیم. به این اعتبار مصاحبه شونده‌گان تحقیق با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده و مورد مصاحبه نیمه‌ساختاریافته قرار گرفتند. محقق در

¹ External of psychology

² Archie Carroll

³ Grounded Theory

زمان استخراج داده‌ها در میدان تحقیق حاضر بوده و طی ۱۹ مصاحبه با معلمان مرد شهرستان پلدشت در محدوده سنی ۲۳ تا ۵۰ سال، با سابقه کاری ۱ تا ۲۸ سال، اطلاعات مورد نیاز گردآوری شده است. تحلیل داده‌ها به روش کدگذاری سه گانه براساس اصول روش گراند تئوری انجام و منجر به دستیابی ۵۷۳ کدباز، ۶۵ کدمحوری و ۱۸ کدگزینشی یا انتخابی نهایی شد که در قالب مدل پارادایمی پیشنهادی اشتراوس و کوربین با هسته مرکزی وظیفه‌شناسی و تعهد اجتماعی که از جمله مقولات اساسی و پرتکرار بود، ارائه شده است.

جدول شماره ۱ مشخصات مشارکت کنندگان

مصاحبه‌شونده	سن	میزان تحصیلات	وضعیت تأهل	سابقه خدمت
مشارکت کننده ۱	۴۰	کارشناسی ارشد	متاهل	۸
مشارکت کننده ۲	۴۷	کارشناسی	متاهل	۲۰
مشارکت کننده ۳	۵۰	دیپلم	متاهل	۲۵
مشارکت کننده ۴	۴۳	دیپلم	متاهل	۱۳
مشارکت کننده ۵	۳۴	کارشناسی	متاهل	۵
مشارکت کننده ۶	۳۲	کارشناسی	متاهل	۶
مشارکت کننده ۷	۳۰	کارشناسی	متاهل	۳
مشارکت کننده ۸	۴۰	دیپلم	متاهل	۲
مشارکت کننده ۹	۲۳	کارشناسی	مجرد	۱
مشارکت کننده ۱۰	۴۳	دیپلم	متاهل	۶۱
مشارکت کننده ۱۱	۴۲	کارشناسی	متاهل	۱۲
مشارکت کننده ۱۲	۳۵	کارشناسی ارشد	متاهل	۱۰
مشارکت کننده ۱۳	۵۰	کارشناسی ارشد	متاهل	۲۸
مشارکت کننده ۱۴	۲۳	دیپلم	مجرد	۱
مشارکت کننده ۱۵	۴۳	کارشناسی	متاهل	۱۶
مشارکت کننده ۱۶	۳۵	کارشناسی ارشد	متاهل	۱۲
مشارکت کننده ۱۷	۴۰	دیپلم	متاهل	۱۸
مشارکت کننده ۱۸	۲۶	کارشناسی	مجرد	۴
مشارکت کننده ۱۹	۲۹	کارشناسی ارشد	مجرد	۷

۶. یافته‌های پژوهش

در جهت دستیابی به اهداف و پاسخ به پرسش‌های پژوهش، پس از انجام هر مصاحبه با شرکت کنندگان پژوهش کدگذاری سه گانه، باز، محوری و گزینشی مرسوم در روش گراند تئوری انجام و به این اعتبار مفاهیم، مقولات محوری و مقولات اصلی و کدهای گزینشی نهایی شناسایی شد و در قالب مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین ارائه شده است که در ادامه به صورت دقیق فرایند دستابی و داده‌های نهایی به دست آمده قابل بیان است.

۶-۱. شرایط علی مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

شرایط علی، شامل مقوله‌هایی است که به بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند و منجر به وقوع پدیده مورد مطالعه می‌شوند. به این اعتبار نتایج حاصل از شرایط علی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان منتهی به شناسایی ۶ کد انتخابی نهایی شد، که شامل؛ تعهد اجتماعی و مسئولیت در قالب نقش‌های خود - دینداری و اخلاق حرفه‌ای - اعتلای مهارت‌های آموزشی و ارتباطی - رعایت

حقوق دیگران، نوع دوستی و مشارکت اجتماعی - رفتار مسئولانه در قبال محیط زیست طبیعی و شهری - ایجاد تشکل های مدنی و مطالبه گری اجتماعی است که در قالب جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- مقولات محوری و گزینشی مرتبط با شرایط علی مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

مقوله ها	کدهای گزینشی	کدهای محوری
شرایط علی موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی	۱- تعهد اجتماعی و مسئولیت در قالب نقش های خود	رفتار مسئولانه عامل مسئولیت پذیری
		الزام و تعهد درونی فرد برای انجام مطلوب فعالیت های کاری
		وظیفه شناسی عامل مسئولیت پذیری
		وجدان کاری عامل مسئولیت پذیری
		صداقت و شفافیت عامل مسئولیت پذیری
		پاسخگویی عامل مسئولیت پذیری
		دیدن فراسوی کنش فردی
	۲- دینداری و اخلاق حرفه ای	اعتماد و تعهد اجتماعی عامل مسئولیت پذیری
		اخلاق حرفه ای عامل مسئولیت پذیری
		خوش اخلاقی و روابط حسنه عامل مسئولیت پذیری
	۳- اعتلای مهارت های آموزشی و ارتباطی	داشتن التزام به هنجارهای دینی عامل مسئولیت پذیری
		سطح عاطفی مسئولیت پذیری
		رفتار و عواطف مثبت عامل پذیرش مسئولیت های اجتماعی
		فشارهای روحی مانع انجام مسئولیت های اجتماعی
	۴- رعایت حقوق دیگران، نوع دوستی و مشارکت اجتماعی	بهبود و اعتلای مهارت های آموزشی دانش آموزان
		برقراری روابط مبتنی بر همدلی با دانش آموزان
		مهارت های ارتباطی و کنترل رفتار
		احساس مسئولیت نسبت به دیگران و نوع دوستی
	۵- رفتار مسئولانه در قبال محیط زیست طبیعی و شهری	مشارکت اجتماعی و کارهای عام المنفعه
		رعایت حقوق دیگران
رعایت حقوق شهروندی		
احترام به قوانین و مراقبت از اموال عمومی		
۶- ایجاد تشکل های مدنی و مطالبه گری اجتماعی	استفاده بهینه از ابزار، انرژی و آب	
	رعایت حقوق شهروندی	
	رفتار مسئولانه جهت حفاظت و بهبود محیط زیست	
	محافظت از محیط زیست طبیعی و شهری با مدیریت پسماند	
	کنشگری و ایجاد تشکل های مدنی	
	مطالبه گری اجتماعی	

بر اساس یافته های حاصل از ۱۹ مصاحبه با معلمان مرد شهرستان پلدشت، شرایط علی موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان تحت تأثیر عواملی همچون، تعهد اجتماعی و مسئولیت در قالب نقش های خود قابل بیان است؛ مشارکت کنندگان اذعان داشتند که الزامات، تعهد درونی و وجدان کاری باعث می شود که روحیه وظیفه شناسی و انجام مسئولیت های کاری و اجتماعی در

آنان تقویت شود. از سویی دیگر اقتضای شغل معلمی با وقت شناسی، نظم، اعتماد و صداقت همراه است که این خصوصیات انجام رفتار متعهدانه را تسهیل می کند.

مصاحبه شونده شماره ۱۳، پیرامون مقوله مذکور چنین عنوان می دارد: « هرکی در حیطه کاری خودش و شرح وظایفشون رو طبق اون وظایفی که دارن باید انجام بدن. حالا من معلم هم به عنوان یک شهروند هم به عنوان یک آموزگار یک سری وظایف کاری و یک سری تعهدات شهروندی دارم. حالا در حیطه کاری، وجدان کاری اولویت هست و اینکه با وجود اینکه مدیریتی بالاسر ما نیست و نباشه، وجدان کاری باید باشه و من تلاشم را می کنم که وظایفم را به درستی انجام بدم ».

از نظر مصاحبه شونده شماره ۷: « من به بچه ها هم میگم که در کل باید همه ی ما مسئولیت پذیر باشیم، هرکسی در هر مسئولیتی که است خودش را به انجام آن وظیفه ای که برعهده اش گذاشته شده، مقید بداند. وقت شناس باشه، با وجدان باشیم و کار درست را انجام بدیم ».

همچنین مشارکت کنندگان تحقیق دینداری و اخلاق حرفه ای تأکید داشتند، مصاحبه شوندگان بر این باور بودند داشتن اعتقادات مذهبی عامل انگیزشی در انجام تعهد و مسئولیت پذیری اجتماعی آنان است، چنانچه خوش خلقی و داشتن روابط حسنه از اولویت های موازین دینی است و اجرای آن از جمله تعهدات اجتماعی است. به عبارت دیگر، داشتن التزام به هنجارهای دینی و انجام مناسک مذهبی در بالا بردن مسئولیت پذیری اجتماعی کنش گران تاثیر اساسی دارد.

مشارکت کننده شماره ۲ اظهار می دارد: « عقیده من اینه که اگر معلمان و حتی مردم جامعه از نظر دینی قوی تر باشند احساس تعهد بیشتری می کنند ».

مشارکت کننده شماره ۱۹ چنین عنوان می دارد: « به نظر من اگر آدم ها با تمام وجود به کاری که می کنند تمرکز داشته باشند و مسئولیت و وظیفه ای که دارند ایمان داشته باشند و خدا را هم در نظر داشته باشند، حتما می تونن وظیفه شناس و مسئول باشند، اعتقاد و ایمان داشته باشد به آن مسئولیتی که برعهده می گیرد ».

اعتدالی مهارت های آموزشی و ارتباطی از دیگر مقولات اساسی است که در چگونگی انجام مسئولیت پذیری معلمان موثر است، به عبارتی، مهارت ورزی ارتباطی می تواند به برقراری روابط همدلانه بیانجامد، معلمان این مهارت را بسیار موثر در ارتقا سطح عاطفی مسئولیت پذیری می دانستند چنانچه به نظر می رسد ارتقا مهارت های ارتباطی در کنترل خشم، احساسات و شیوه تعاملات که از جمله ملزومات انجام تعهدات اجتماعی است موثر واقع می شود.

مشارکت کننده شماره ۱۲ چنین عنوان می کند: « مثلا، مسئولیتی که دارم باید دانش آموز پرورش دهم که در آخر سال به هدف های مشخص شان برسند هم خودم و هم دانش آموزان باید یاد بگیریم که چطور با هم ارتباط درست داشته باشیم آن وقت است که می تویم از هم یاد بگیریم هر چیزی رو که حالا مسئولیت پذیری هم یکی از اونهاست البته که وظیفه من معلم هست که به دانش آموز آموزش بدم و باور دارم اگر به هدف شان نرسند یعنی در انجام وظیفه و مسئولیت کوتاهی کردم ».

مصاحبه شونده شماره ۹ چنین می گوید: « دانش آموزان امانت مردم هست که دستانمان هست اولین کاری که می کنیم در سیستم آموزشی همین است که دانش آموزان این احساس مسئولیت من را ببینند و امانت داری من را به عنوان معلم ببینند اونجوری یاد می گیرند، خب قطعا این نیاز داره که من رو خودم اول کار کنم و حواسمان جمع شان باشد »

رعایت حقوق دیگران، نوع دوستی و مشارکت اجتماعی از دیگر یافته ها در این بخش بود، معلمان در این باب تأکید بسیاری بر رعایت حقوق دیگران و حق شهروندی داشتند و معتقد بودند با داشتن روحیه نوع دوستی و احساس مسئولیت در قبال هموطن و همشهری می توان شاهد جامعه ای دغدغه مند بود که قاعدتا مشارکت های اجتماعی و انجام کارهای عام المنفعه را وظیفه خود می داند که به این اعتبار می توان انتظار داشت، رفتار مسئولانه در قبال محیط زیست طبیعی و شهری از جمله دستاوردهای این مهم باشد.

مصاحبه شونده شماره ۱۴، در این باره بیان می‌دارد: « به نظرم باید آدم در جامعه به همه احترام بگذارد، اولین کاری که میشه کرد به نظرم همینه. حالا این احترام میتونه از رعایت حق مردم و احترام به حقوق شهروندی باشه تا مثلا رعایت بهداشت در شهر و محله».

در این راستا مصاحبه شونده شماره ۱۳ بیان می‌دارد: « دیگه این که رعایت قوانین در شهر و حفظ فضای سبز شهری و نگهداری از آنچه هست و سعی در بهتر کردن فضاهای شهری از جهت فضای سبز، حالا جنگل‌های و مراتع اطراف که میراث ما برای نسل‌های آینده هست هم واجب تر از همه. مراقبت از اموال عمومی در شهر هم جز مسئولیت‌های ماست که می‌تونه خیلی مهم باشه».

همچنین مصاحبه شونده شماره ۵ بیان داشت: « دیگه یک بخشی مربوط به رعایت قوانین هست مثل قوانین رانندگی هست. یک سری هم مربوط به کمک به هم نوع آدم هست، مثل کمک و رعایت ممنوع را کردن مثل معلولان، نابینایان و یا حتی رعایت حق تقدم را کردن، مخصوصا تقدم، مثلا مغازه دارهای ما باید رعایت حال مردم و حق مردم از پیاده روها را بکنند که این تو شهر ما خیلی مرسومه که اصناف مختلف حریم پیاده رو را مال خود می‌دانند که اینطور نیست و این خودش خلاف مسئولیت پذیری است».

مشارکت کنندگان تحقیق از دیگر علل رفتار مسئولانه در اجتماع را ایجاد تشکلهای مدنی و مطالبه‌گری اجتماعی می‌دانستند و باور داشتند که کنشگری اجتماعی و شهروندان مطالبه گر در تولید و ازدیاد رفتار مسئولانه در جامعه دخیل خواهند بود مطالبه گرانی که دستاوردهایشان مشمول همگان می‌شود که سطح بالایی از پذیرش مسئولیت اجتماعی را شاهد خواهیم بود. مصاحبه شونده شماره ۱۳، پیرامون مقوله مذکور چنین عنوان می‌دارد: « ».

از نظر مصاحبه شونده شماره ۲: « »

۲-۶. شرایط زمینه‌ای مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

منظور از شرایط زمینه‌ای، شرایط از پیش موجودی است که در آن شرایط و زمینه‌ها بر پدیده اصلی تأثیر می‌گذارند، که در اینجا بسترها و زمینه‌هایی که معلمان مورد تحقیق به آن اشاره داشتند، اثر افزایشی دارد. این شرایط ذیل عنوان زمینه‌ها و بسترهای موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مقوله بندی شده‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش این شرایط در قالب ۴ مقوله اصلی شرایط زمینه‌ای شناسایی شد. مقولات مذکور، عبارتند از: فرهنگ سازی - اعتلای مهارت‌های اجتماعی و ساختارهای آموزشی - برقراری عدالت و سلامت سازمانی - برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه. این مهم در قالب جدول شماره ۳ آمده است.

جدول ۳- مقولات محوری و گزینشی مرتبط با بسترهای زمینه ساز مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

	کدهای محوری	کدهای گزینشی
بسترهای بروز مسئولیت پذیری اجتماعی	ایجاد زیرساخت‌های فرهنگ و رشد مسئولیت پذیری اجتماعی	۱- فرهنگ سازی
	گسترش و ترویج فرهنگ مسئولیت پذیری	
	شیوه جامعه پذیری افراد	
	آموزش همیاری و کار گروهی	۲- اعتلای مهارت‌های اجتماعی و ساختارهای آموزشی
	آموزش مهارت‌های اجتماعی	
	آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان	
	تغییرات ساختاری در محتوا و شیوه آموزشی آموزش و پرورش	
	شایسته سالاری و مدیریت پویا	۳- برقراری عدالت و سلامت سازمانی
	بهبود کیفیت محیط کاری	

کدهای محوری	کدهای گزینشی
امنیت شغلی	
سلامت سازمانی	
عدالت سازمانی	
عدالت اجتماعی	
اختصاص بوجه مناسب برای آموزش و پرورش	۴- برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه
تغییر در ساختارهای کلان اقتصادی جامعه	
رفاه اجتماعی و حقوق و مزایا متناسب با شرایط اقتصادی	

از جمله مقولاتی که زمینه ساز انجام مسئولیت‌های اجتماعی در بین معلمان است، فرهنگ سازی است. مصاحبه شوندگان بر این باور بودند که داشتن جامعه‌ای مسئول و افزایش رفتار مسئولانه در بین افراد جامعه جز با فرهنگ سازی و گسترش و ترویج فرهنگ مسئولیت پذیری محقق نخواهد شد، در این باره معلمان ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی را در رشد مسئولیت پذیری بسیار کارگشا می‌دانستند و معتقد بودند که این اقدامات می‌بایست از سطوح پایین در مدارس شروع شود به نوعی که شیوه جامعه پذیری افراد به نوعی صورت گیرد که این خصوصیت در وجود افراد نهادینه شود.

مشارکت کننده شماره ۹ چنین عنوان می‌دارد: « ولی از همه مهمتر همون فرهنگ آدم هاست که می‌تونین انتظار داشته باشین که آدم‌ها مسئولیت پذیر باشن یا نباشن. اگر درست تربیت شده باشند و اصلا مسئولیت را درک کنند و آموزش دیده باشند معمولا مسئولیت پذیر تر از بقیه هستند.

« مصاحبه شونده شماره ۱۹، اشاره می‌کند: « زیرساخت‌های فرهنگی باید درست بشه، باید برنامه‌ریزی بشه که متاسفانه توی کشورمون رعایت نمی‌کنن زیرساخت‌ها باید درست باشه که با برنامه ریزی‌های فرهنگی، نحوه تفکر آدم‌ها نسبت به تعهدات شان نسبت به خودشون، خانواده و اجتماع درست بشه. متاسفانه تو مملکت ما مصوبه‌ها فقط در حد کاغذ مونده و عملی نمی‌شه، همه روی هم جمع می‌شه و انجام نمی‌شه».

معلمان بر این مهم نیز تاکید داشتند که فرهنگ سازی در گرو اعتلای مهارت های اجتماعی و ساختارهای آموزشی است، به طوریکه آموزش مهارت‌های اجتماعی، همیاری و کار گروهی به شکلی همه جانبه و گسترده در دستور کار سیاست گذاری‌های فرهنگی قرار گیرد که نیازمند تغییرات ساختاری کلان در سازوکارهای آموزشی، محتوا و روش‌های آموزش فرهنگی در سطوح مختلف جامعه است.

مصاحبه شونده شماره ۹، در این باره اظهار داشت: « ما تو تعریف مسئولیت پذیری هم حتی به جنسیت بچه‌ها در تربیت شون نگاه می‌کنیم، ما باید فرهنگ تربیتی را اول تو خانواده‌ها بتونیم تغییر بدیم که تو اجتماع هم درست بشه، این‌ها همش مهارت هست باید آموزش داده بشه، باید سیستم آموزشی این‌ها را وظیفه خودش بدونه که این چیزی که الان هست و ما می‌بینیم از پایه و اساس خرابه».

مشارکت کننده شماره ۱۰ در این باره بیان داشت: « به نظرم مسئول بودن اول باید باور من باشه، باید این شیوه فکر کردن را در بچه هامون اول نهادینه کنیم، که نیاز به آموزش و توانمند کردن آدم‌ها داره و باید یاد بگیرند در دراز مدت، چه تو خانواده و چه مدرسه و اجتماع، فرقی نداره همه باید با هم به جلو برن که یک آدم با رفتار مسئولانه پرورش پیدا کنه».

مشارکت کننده شماره ۲ نیز بیان داشت: « ارزش‌ها باید درونی شود حتما ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی پررنگ تر دیده شوند مثلا در محتوای کتاب‌های درسی، کار علمی و فعالیت‌های اجتماعی گذاشته بشه که که شیوه آموزش همه باید قاعدتا متفاوت باشه به شکلی عمل انجام شه که با دانش آموزان بتونن کاربرد عملی دروس و فعالیت‌های اجتماعی را بدونن».

مشارکت کنندگان تحقیق از جمله بسترهای بسیار موثر در ارتقا سطح مسئولیت پذیری را برقراری عدالت و سلامت سازمانی می‌دانستند و اعتقاد داشتند تا زمانی که در مراکز و سازمان‌ها و ادارات کشور شاهد شایسته سالاری، مدیریت پویا و عدالت و

سلامت سازمانی نباشیم هرگز نباید انتظار داشت افراد در جامعه رفتاری مسئولانه و شایسته داشته باشند، چرا که در چنین شرایطی سازمان‌ها دچار کاهش کیفیت سازمانی می‌شوند، همچنین افراد احساس می‌کنند نادیده گرفته شده و رفتارهای مثبت و موثر آنان مورد تمجید نیست و نهایتاً باعث کاهش انگیزه رفتار متعهدانه و مسئولانه در بین افراد جامعه می‌شود. که طبیعتاً رابطه دوسویه‌ای را با برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه دارد، چنانچه معلمان مورد مصاحبه از شرایط بی ثبات اقتصادی در جامعه که موجبات افزایش انواع ناامنی اقتصادی و روانی برای افراد در جامعه را به همراه داشته و مضاف بر آن نابرابری در حقوق، مزایا و حق السعی کارکنان در مراکز و ادارات مختلف احساس نارضایتی را در قشر فرهنگی افزایش داده. چنانچه معلمان از جمله بسترهای زمینه ساز موثر بر رفتار مسئولانه شهروندان را تغییر در ساختارهای کلان اقتصادی در جامعه و همچنین ارتقا سطح رفاه اجتماعی می‌دانند، به نوعی که دست کم دستمزد و دریافتی شاغلین متناسب از شرای اقتصادی جامعه در نظر گرفته شود و به نوعی عدالت اجتماعی برقرار باشد.

مورد مصاحبه شماره ۷، پیرامون عدالت و سلامت سازمانی چنین بیان داشت: «مشکلمسائل اقتصادی هست که البته اگر عدالت باشه خب احتمالاً توزیع مالی و اقتصادی هم عادلانه تر میشه و همه به نوعی یکسان می‌تونن از منابع آموزش و پرورش و درآمد بهره مند شوند حتی تو سازمان خودمون هم عادلانه نیست خیلی چیزها برای معلمان و مدیران».

مشارکت کننده شماره ۴، در این باب عنوان می‌کند: «اگر بخوام یک چیز را بگم که خیلی باعث انجام تعهد و مسئولیت اجتماعی من میشه اون عدالت و صداقت هست، در کار همه، صداقت من، صداقت شما، صداقت افرادی که سرپرست من، صداقت معاون من، صداقت رئیس من که باعث می‌شه من و شما خودمون را مقید بدونیم، اگر تو جامعه همه چی سرجای خودش باشه، عدالت برقرار باشه طبیعتاً در مسائل اقتصادی از همه مشهودتره، من و شما و به مرور همه سعی می‌کنن به وظایف خودشون درست عمل کنن».

۳-۶. شرایط مداخله گر مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

مقولات پیرامون شرایط مداخله گر مجموعه مقولاتی را شامل می‌شود که مسئولیت پذیری اجتماعی را در بین معلمان افزایش و یا کاهش می‌دهد. در جدول شماره ۴، مقولات مداخله گر و یا تسهیل گر پیرامون مسئولیت پذیری اجتماعی معلمان در قالب ۳ مقوله اصلی آمده است که شامل؛ کنترل بیرونی رفتارها از طریق مشوق‌های مادی و معنوی - هنجارها، الگوهای رفتاری و خصوصیات فردی - خشنودی و احساس رضایت از کار و زندگی می‌شود.

جدول ۴- مقولات محوری و گزینشی مرتبط با شرایط مداخله گر یا تسهیل گر مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

	کدهای گزینشی	کدهای محوری
شرایط مداخله گر در مسئولیت پذیری اجتماعی	۱- کنترل بیرونی رفتارها از طریق مشوق‌های مادی و معنوی	مشوق‌های مادی و معنوی جهت ترغیب مسئولیت پذیری
		مشوق‌های انگیزشی برای شهروندان مسئولیت پذیر
	۲- هنجارها، الگوهای رفتاری و خصوصیات فردی	نقش تربیتی خانواده در مسئولیت پذیری
		سطح توانایی‌ها، استعدادها و علایق فردی
		داشتن التزام به هنجارهای اجتماعی
	۳- خشنودی و احساس رضایت از کار و زندگی	علاقه و اشتیاق به کار عامل مسئولیت پذیری
		رضایت شغلی عامل مسئولیت پذیری
		رضایت از زندگی عامل مسئولیت پذیری

از نگاه مشارکت‌کنندگان از جمله مقولاتی که بستر ساز بروز و گسترش مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌شود، کنترل بیرونی رفتارها از طریق مشوق‌های مادر و معنوی است. معلمان دیده شدن در محیط‌های کاری و اجتماعی را بواسطه کنش‌های مطلوب و مسئولانه در ایجاد انگیزه و ترغیب در تکرار عمل مثبت موثر می‌دانستند و بر این باور بودند که در سازمان‌ها و شیوه مدیریت سازمانی بر کمتر بر اصل شایسته‌سالاری استوار است و ارزش و بهای رفتار مسئولانه چنانچه باید برای افراد متعهد چه به لحاظ مادی و چه به لحاظ معنوی در سطح مطلوبی نیست، چنانچه پاداش‌های شغلی و یا حتی رفتار شهروندی مسئول بازخورد مثبت و موثر قابل انتظار را ندارد که همین امر در انگیزه افراد تاثیر داشته و احتمال تکرار رفتار متعهدانه را کاهش می‌دهد.

در این باب مشارکت‌کننده شماره ۱۷ می‌گوید: «اگر شخصی که کارش رو درست انجام می‌ده، دیده بشه اگر ازش حمایت و تشویق بشه، و دیده بشه، اگر فرق بین مسئولیت‌پذیر و کسی که مسئولیت‌پذیر نیست باشه، فرق بینشون گذاشته بشه و مشخص بشه که کی مسئولیت‌پذیره باعث انگیزه انجام کار برای من میشه، ولی اگه فرق بینشون نباشه انگیزه انجام کار از بین می‌ره». مشارکت‌کننده شماره ۱۵، می‌گوید: «آدم‌هایی که وظایف اخلاقی و مسئولیت‌پذیری بیشتری دارن به نسبت بقیه معلم‌ها، خیلی وقت‌ها تشویق که نمیشوند که هیچ، این‌ها نزول پیدا می‌کنه تا مدیران مدارس هم همین هستند به سفارش شده‌ها و ... بیشتر بها میدن و هواشون را دارن».

مشارکت‌کننده شماره ۱۴، اظهار داشت: «کاش مثلاً شهرداری و شورای شهر و یا هر کسی که بالادستی هست و مسئول هست این کارهای خوب و رفتارهای درست مردم را رصد کنند حالا اگر تشویق نمی‌کنن دست کم یه بودجه‌ای برای این کار در نظر بگیرن که شهروندایی که کار درست و رفتار مسئول دارند مورد توجه و حمایت باشند»

مشارکت‌کنندگان بر این عقیده بودند که هنجارها، الگوهای رفتاری و خصوصیات فردی از جمله عوامل مداخله‌گر جهت افزایش رفتار متعهدانه اجتماعی در بین افراد جامعه است. معلمان بسیار بر نقش تربیتی خانواده تاکید داشتند و شیوه تربیت در خانواده را در عامل افزایش سطح توانایی‌ها، استعدادها و علائق فردی می‌دانند که تاثیر مستقیم بر انتخاب‌های افراد در راستای انجام وظایف اجتماعی دارد و بدان سبب خود را ملزم به رعایت هنجارهای اجتماعی می‌دانند.

در این باره مصاحبه‌شونده شماره ۱۰، اینچنین توصیف می‌کند که: «که البته خیلی‌ها را من دیدم تو اطرافیانم که بلد نیستند خودشون را مدیریت کنند، احساسات و مشکلات و خیلی از چیزهایی که در روز برای همه پیش میاد را مدیریت کنن. واکنش‌های غیر منطقی و غیر مسئولانه نشون می‌دهند، به ویژگی‌های شخصیتی افراد هم بستگی داره، بستگی داره کجا تو چه محیطی بزرگ شده و چه خصوصیتی را به ارث برده حتی».

مشارکت‌کننده شماره ۱۹، بیان می‌دارند: «به اعتقاد من مسئولیت‌پذیری به خصوصیات فردی که افراد دارن هم بستگی داره. البته نه همه اش، مثلاً من این خصوصیت فردی را دارم شخصیت من طوری هست که دغدغه دارم که کاری را ناتمام نگذارم و یا تو جایگاهی که هستم چطوری عمل کنم یک آدم بی‌فایده و مسئولیت‌شناخته نمی‌شوم».

مطابق با یافته‌های تحقیق رضایت شغلی از جمله عوامل کاهنده تعارض نقش از نگاه معلمان است، آنان اظهار داشتند که محیط کاری امن، ساعت کاری متعادل و علاقه شخصی به شغل و حرفه می‌تواند در کاهش تعارض نقش موثر واقع گردد. از دیدگاه معلمان مورد مصاحبه خشونودی و احساس رضایت از کار و زندگی از دیگر عوامل تسهیل‌گر در افزایش رفتار مسئولانه افراد است و چنانچه سازمان آموزش و پرورش در جهت تأمین نیازهای مالی و تخصیص امکانات رفاهی در خور و شایسته معلمان اقدام نماید، می‌توان شاهد افزایش رضایت شغلی و رفاه اجتماعی بیشتر معلمان بود که این خود از عوامل موثر در مشارکت و نوع دوستی در محیط کار، خانواده و جامعه می‌باشد. معلمان اظهار داشتند که مشکلات مالی، شرایط نابسامان اقتصادی در بسیاری موارد باعث ایجاد شغل دوم و کارهای مضاعف جهت رفع نیازهای مالی شده، که این فشار مضاعف کاری انگیزه انجام مسئولیت‌های اخلاقی و خارج از شرح وظایف را نه تنها در بین معلمان بلکه در بین اکثر اقشار جامعه کاهش می‌دهد.

مصاحبه شونده شماره ۲، در این باره می‌گوید: « یأس و ناامیدی و عدم امید به آینده خصوصاً نگرانی از آینده شغلی و اینکه من چقدر شغلم را دوست دارم در اندازه‌های احساس مسئول بودن من خیلی تأثیر داره».

مشارکت کننده شماره ۱، می‌گوید: « داشتن رفتار مسئولانه به نظر من نشانه حرفه‌ای بودن در کاره. کسانی که با عشق و علاقه شغلی را انتخاب می‌کنند معمولاً در قبال کارشون مسئولیت بیشتری دارند و همین باعث پیشرفت خودش و دانش آموزانش میشه که قاعدتاً تو زندگی آدم و شرایط خانوادگی هم خوب تر میشه».

مصاحبه شونده شماره ۱۳، عنوان داشت: « البته با همه این‌ها من اعتقاد دارم اگر معلمان از سیستم آموزش و پرورش رضایت داشته باشند قطعاً میزان تعهد اجتماعی شان بالاتر می‌ره و رفتار منطقی و معقولانه تری خواهند داشت».

۴-۶. راهبردهای مؤثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

راهبردها، کنش‌ها یا برهم کنش‌های خاصی هستند که از پدیده محوری منتج می‌شود، در واقع راهبردها حاصل از کنش و واکنش شرایط مداخله‌گر و بسترهای مؤثر بر بروز مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان است که در قالب ۲ مقوله اصلی و طی جدول شماره ۵ آمده است، بدان معنا که معلمان افزایش و تسریع و تسهیل در انجام مسئولیت‌های اجتماعی خود از استراتژی‌ها و راهبردهایی بهره می‌گیرند که عبارتند از: تعهد درونی و باورهای دینی و اخلاقی - توانمندسازی فردی و اجتماعی.

جدول ۵- مقولات محوری و گزینشی مرتبط با راهبردها و استراتژی‌های به کار گرفته شده مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین

معلمان مرد شهرستان پلدشت

	کدهای گزینشی	کدهای محوری
راهبردهای مؤثر در مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۱- تعهد درونی و باورهای دینی و اخلاقی	الزام و تعهد درونی فرد
		التزام به باورهای دینی و اخلاقی
	۲- توانمندسازی فردی و اجتماعی	تلاش و پشتکار
		رشد دامنه‌ی اطلاعات و آگاهی‌های فردی
		آگاهی‌رسانی

از نقطه نظر معلمان مشارکت کننده، تعهد درونی و باورهای دینی و اخلاقی از جمله مقولات اصلی هستند که در شرایط متفاوت باعث ایجاد انگیزه و رغبت انجام مسئولیت‌های اجتماعی از سوی معلمان است، در تبیین باید بیان داشت؛ با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کنونی که مسائل اجتماعی متعددی را منتج می‌شود، تعهد درونی حاصل از باورها و اعتقادات دینی و اخلاقی این الزام را ایجاد می‌کند که معلمان خود را مقید و متعهد به انجام رفتار مسئولانه بدانند.

پیرامون این نتیجه، مشارکت کننده شماره ۱۵، عنوان داشت: « به نظرم مسئولیت اجتماعی، آن کاری که برای فرد و جامعه مفید است باید انجام داد. و هر کدام از ما که مسئولیت دارد با تمام وجودش سعی کنه، آن کار را به نحو خوب انجام دهد، عهد و پیمان و یا قولی که به کسی داده به خوبی عمل کند»

مصاحبه شونده شماره ۸ اینچنین می‌گوید: « به نظرم ما مردم اتفاقاً خوبی داریم که از قدیم این کارها تو خونمون بوده که هوای همدیگر را داشته باشیم حق و ناحق نکنیم، کار همدیگر را راه بیاندازیم اصلاً تو باورها و اعتقادات مان هم همین هست».

مصاحبه شونده شماره ۱۹، بیان می‌دارد: « من با تمام این همه گرفتاری به خاطر اون ایمان و شوق و اشتیاقی که همیشه برای انجام کارم و کار درست داشتم چه تو خونه و چه تو مدرسه تمام تلاشم را می‌کنم که کارها را به درستی انجام بدم، همیشه می‌گم با خودم که حتماً بالاسری هست که داره می‌بینه».

دریافته‌ای دیگر مشخص شد که معلمان در مسیر انجام تعهدات اجتماعی، تلاش در توانمندسازی فردی و اجتماعی خود دارند؛

آنان بر این باورند که از جمله الزامات شغل معلمی به روز بودن و داشتن مهارت‌های علمی و رفتاری است که بر اساس دانش روز تنظیم شده و توانایی انتقال علم و انجام تعهدات اخلاقی را به دانش آموزان به نحوی مطلوب و موثر داشته باشند.

مشارکت کننده شماره ۱۷، اظهار داشت: «من یا شما حالا تو هر شغلی که هستیم، باید بتونیم خودمون را به روز کنیم. بچه‌ای که من را معلم خودش می‌دونه باید از من بیشتر یاد بگیره. وظیفه من هست که برای بهترین خودم و دانش آموزانم باشم برای همین واقعا رو خودم کار می‌کنم و سعی می‌کنم بهتر از دیروز باشم چه تو مهارت‌های کاری و چه در مهارت‌هایی که تو اجتماع و در برخورد با دیگران نیاز دارم».

مصاحبه شونده شماره ۳، در راستای مقوله مذکور اینچنین توصیف می‌کند: «اما من سعی می‌کنم یاد بگیرم که حرفه‌ای باشم و مسائل زندگی و مشکلات خانوادگی و فردی و مالی را با مسائل کاری و مدرسه و رفتار با دانش آموزان و کادر مدرسه قاطی نکنم و توانایی هام رو تو همه امور کاری و زندگی بالا ببرم».

۶-۵. پیامدهای مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

مجموع مقولات علی و اثرپذیری از راهبردهای اتخاذ شده موجبات پیامدها را مهیا می‌کند. براین اساس در جدول شماره ۶ پیامدهای حاصل از بروز و یا کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان آمده است. به این مبنا حاصل تحلیل داده‌ها منتج به شناسایی ۳ مقوله‌گزینه‌ی نهایی شد که عبارتند از؛ گسترش بی‌هنجاری اجتماعی - مسئولیت‌پذیری انتظام بخش سیستم آموزشی - تخریب و نابودی تدریجی محیط زیست طبیعی و شهری.

جدول ۶- مقولات محوری و گزینه‌ی مرتبط با پیامدهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

	کدهای محوری	کدهای گزینه‌ی
پیامدهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی	گسترش بی‌مسئولیتی در جامعه	۱- گسترش بی‌هنجاری اجتماعی
	افزایش آسیب‌های اجتماعی	
	گسترش انزوا، ذره‌نگر شدن و فردی شدن زندگی اجتماعی	
	بی‌تفاوتی اجتماعی و فقدان آگاهی از مسئولیت‌های اجتماعی	
	افزایش آنتروپی اجتماعی و فرهنگی	
	کاهش انسجام و همبستگی اجتماعی	
	کاهش اعتماد در جامعه	
پیامدهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی	مسئولیت‌پذیری عامل پیشرفت و موفقیت سازمان	۲- مسئولیت‌پذیری انتظام بخش سیستم آموزشی
	کاهش کارایی سیستم آموزشی	
	تخریب و نابودی تدریجی محیط زیست طبیعی و شهری	

در شرایط کنونی مسئولیت‌پذیری در بین معلمان از سطح مطلوبی برخوردار نیست، هرچند که مصاحبه‌شوندگان خود را مسئولیت‌پذیر و متعهد به انجام مسئولیت‌های اجتماعی و سازمانی می‌دانستند، اما بر این باور بودند که دیگر همکاران و مدیران و مسئولان کمتر به شکل شایسته‌ای به تعهدات اجتماعی خود متعهد هستند. از نقطه نظر معلمان مشارکت‌کننده در تحقیق این سطح از مسئولیت‌پذیری افراد در جامعه با تمامی موانع سخت‌افزاری و نرم‌افزاری که وجود دارد، پیامدی چون گسترش بی‌هنجاری اجتماعی تخریب و نابودی تدریجی محیط زیست طبیعی و شهری دارد؛ در تبیین باید گفت؛ مشارکت‌کنندگان تحقیق معتقد بودند که کاهش اعتقاد به انجام تعهدات اجتماعی در جامعه به بی‌تفاوتی، کاهش انسجام اجتماعی و گسترش انزوا می‌انجامد جامعه به سمت فردی شدن هرچه بیشتر سوق می‌یابد. معلمان با دیدی وسیع‌تر به عواقب عدم انجام مسئولیت‌پذیری اجتماعی در جامعه و

پیامدهای آن اشاره داشتند و بر این باور بودند که این مهم به افزایش آنتروپی اجتماعی و فرهنگی منجر خواهد شد. چنانچه جامعه همانند سیستمی پویاست که کاهش و یا فقدان نگاه مسئولانه در سطوح مختلف منجر به نوعی بی نظمی، هرج و مرج و افزایش آسیب‌های اجتماعی در جامعه می‌گردد.

مصاحبه شونده شماره ۱، پیرامون مقوله مذکور می‌گوید: « در شرایط که الان داریم به نظر من از بالا و مسئولان مسئولیت قبول نمی‌کنن تا بچه‌های ما، که قطعاً عواقب بدی داره، خود آدم‌ها از درون می‌دونن که رفتار درست ندارند، تو روحیه تاثیر می‌گذاره همین که دارین می‌بینین خشونت‌ها زیاد شده، هرج و مرج میشه، محیط زیست داغون می‌شه، نابسامانی که شده».

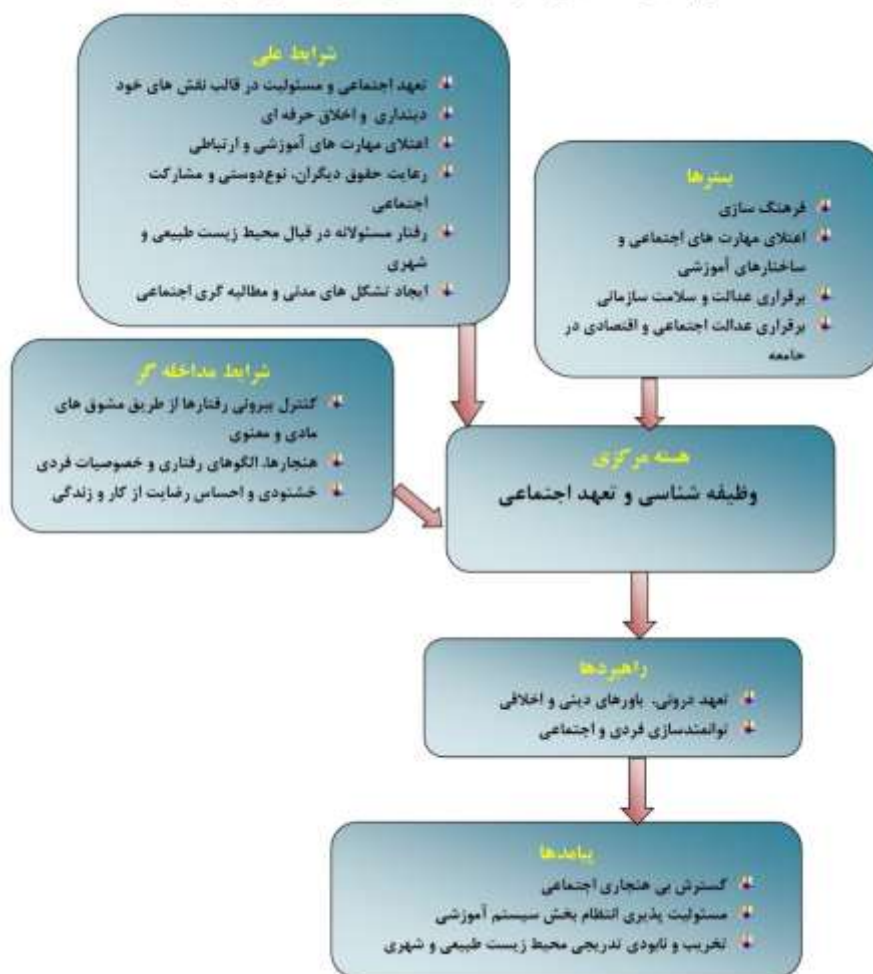
مشارکت کننده شماره ۱۷، بیان می‌دارد: « متأسفانه شرایط الان زیاد خوب نیست، واقعا مردم کمتر به فکر کار متعهدانه میرن، الان دانش آموزان بسیار بی اعتماد شدن. همدلی کم شده و کمتر برای همدیگه کاری انجام میدن که مشکلات همدیگرو حل کنن. نه اینکه نخوان اعتمادها داره از بین میره. آدمهایی که به خودشون زیاده از حد فکر می‌کنن زیاد میشه، و این‌ها به نظرم عواقب منفی برای شهر و جامعه مشکلات و آسیب‌های محیط زیست و همه و همه داره».

اما از سویی دیگر معلمان مورد مصاحبه از دستاوردهای انجام تعهدات اجتماعی و گسترش رفتار مسئولانه اجتماعی غافل نبودند و اظهار داشتند در صورتی که این مهم به شکلی فراگیر در جامعه گسترش یابد و تک تک افراد خود را در قبال خود و دیگران متعهد بدانند و به انجام وظایف فردی و اجتماعی معتقد باشند می‌توان شاهد نظم و پویایی اجتماعی بود و مسئولیت‌پذیری انتظام بخش سیستم آموزشی در کشور خواهد بود.

مشارکت کننده شماره ۷ می‌گوید: « من دارم می‌بینم کسانی که وظیفه شناس و خوش تعهد هستند، تو هر جا که هستند چه اداره چه مدرسه و چه کلاس و اونهایی که سر جای درست خودشون هستند باعث شدن، کارایی بالاتر میره و باعث موفقیت و رضایت بقیه کارکنان هم میشن».

مصاحبه شونده شماره ۵ نیز بیان کرد: « اصلاً تفاوت بین جامعه موفق و ناموفق همینه، و موفقیت و پیشرفت تو اون سازمان، اداره و یا هر جا و اگر کارکنان به مسئولیت‌ها و تعهدات مقید باشن موفقیت و پیشرفت قطعاً به وجود میاد».

مدل پارادایمی مطالعه کیفی مسئولیت پذیری اجتماعی در بین معلمان مرد شهرستان پلدشت

۷. بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته‌های تحقیق اینگونه به نظر می‌رسد، معلمان شاغل در شهرستان پلدشت بر این باور هستند که مسئولیت پذیری در بین اقشار مختلف جامعه، سیاست گذاران و مسئولین چنانچه باید از سطح مطلوبی برخوردار نیست، و افراد در شرایط کنونی جامعه کمتر خود را نسبت به انجام رفتارهای اخلاقی و متعهدانه مسئول می‌دانند. اخلاق، نقطه اتصال مسئولیت پذیری به جامعه مدرن و از طریق سیستم های اقتصادی، سیاسی و نهادهای اجتماعی و مدنی در جامعه عمل می‌کند و وضعیت اقتصادی در جامعه در کنش اخلاقی افراد تاثیر می‌گذارد (امیر و سفیری، ۱۳۹۷: ۶۹۱) پارسونز، گذشته از اجتماعی کردن افراد در جامعه و یگانگی جامعه عنوان می‌کند که باید نهادهایی به وجود آیند که این امکان فراهم شود افراد خود را با محیط فیزیکی و اجتماعی به گونه‌ای موفقیت آمیز انطباق دهد، هدف‌هایی تعیین کرده و برای رسیدن به آنها همکاری کند و مردم خود را از زندگی شان نسبتاً راضی نگه دارد (شارون، ۱۳۹۸: ۹۲). اما معلمان در شرایط و محیط کاری کنونی نیز با ابزار مهارت‌های آموزشی و ارتباطی خود در تلاش هستند که حقوق دیگران را رعایت کنند. آنان به سبب شغل و الزامات شغلی خود نوعی دوستی و مشارکت اجتماعی را سرلوحه امور قرار داده و این مهم را به دانش آموزان به شکلی مبسوط انتقال می‌دهند. معلمان در شهرستان پلدشت با دغدغه مندی بسیار رفتار مناسب را در قبال محیط زیست شهری و طبیعی خود انجام داده و بر این باور بودند که معلمان به نسبت دیگر گروه‌های اجتماعی موظف به انجام و به نمایش گذاشتن رفتارهای متعهدانه هستند و از آنجا که به نوعی الگوی دانش آموزان و سازندگان فردای جامعه هستند سنگینی تعهدات و الزامات اجتماعی را بیشتر بر دوش خود احساس می‌کنند. از این رو از روحیه مشارکت

بیشتری برخوردار بوده و بواسطه تشکل‌های مدنی و داشتن روحیه مطالبه‌گری تلاشگرانه سعی در ترویج مسئولیت‌پذیری اجتماعی در جامعه دارند. پارسونز تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را از ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌داند که تحت تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی قرار دارد (کرایب، ۱۳۸۹: ۵۳). گلاسر نیز بواسطه نظریه انگیزشی-رفتاری کنشگری و رفتارهای متعهدانه معلمان را ناشی از عوامل درونی و انتخاب‌های شخصی آنان می‌داند، به طوری‌که در این تئوری صحبت بر سر آن است که رفتارهای هر انسان بیش از آنکه برانگیخته شده به وسیله‌ی محرک‌ها و برانگیزاننده‌های بیرونی باشند، از عوامل درونی منشاء گرفته و انتخاب‌های افراد برای ارضای نیازهایشان می‌باشد (گلاسر، ۱۳۹۰: ۲۹). در این راستا پژوهش‌ها نیز نشان می‌دهد ۳۵ درصد از کل میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان را تعهد اجتماعی، اخلاق شخصی، تعهد سازمانی و وجدان کاری تبیین می‌کند (نجفی و سپیانی، ۱۳۹۵: ۲۲۹). همچنین مسئولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان باروحیه، انگیزش شغلی مرتبط و ناشی از نیاز است و عوامل سیاسی، فرهنگی و نهادی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و انگیزش موثرند (کیم و اسکاوان، ۲۰۱۳: ۵). به این اعتبار معلمان باور داشتند که رسیدن به سطح مطلوب رفتار مسئولانه در جامعه نیازمند بستریهایی چون اعتلای مهارت‌های اجتماعی بواسطه اصلاحات ساختاری در سیستم آموزش کنونی است. که در صورت محقق شدن این مهم می‌توان شاهد رواج و برقرار عدالت اجتماعی، سازمانی و اقتصادی در جامعه بود و اصولاً بدون بسترسازی و تغییر در شیوه آموزشی و سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و اجتماعی حال حاضر دستیابی به این مهم امری بعید به نظر می‌رسد. پارسونز نیز معتقد است همه جوامع برای تأمین موفقیت‌آمیز نیازهای جامعه، نهادهای سیاسی، اقتصادی، مذهبی، قانونی، نظامی، خانوادگی، آموزشی، بهداشتی، تفریحی را به وجود می‌آورند (شارون، ۱۳۹۸: ۹۲). نتایج تحقیقات در راستای مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان‌ها نیز بر این یافته صحه می‌گذارد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌تواند عملکرد کارکنان را افزایش داده و در نهایت منجر به بالا رفتن تعهد سازمانی شود (سیل، ۲۰۱۲: ۲). با نگاهی به مسئولیت‌پذیری اجتماعی در تلقی معلمان و مدیران هفت مضمون اصلی؛ مسئولیت‌پذیری نسبت به سازمان، مسئولیت‌پذیری نسبت به مسائل اجتماعی، مسئولیت‌پذیری در قبال نقش‌های مختلف اجتماعی دانش‌آموزان، مسئولیت‌پذیری نسبت به والدین، مسئولیت‌پذیری در قبال گروه، مسئولیت‌پذیری اخلاقی و مسئولیت‌پذیری فردی مورد تأکید است (بارخدا و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۱). معلمان پیرامون شرایط مداخله‌گر در افزایش رفتار مسئولانه در بین افراد جامعه کنترل بیرونی رفتارها از طریق مشوق‌های مادی و معنوی و همچنین هنجارها، الگوهای رفتاری و خصوصیات فردی را بسیار موثر می‌دانند، و البته خشنودی و احساس رضایت‌مندی از زندگی و محیط و شرایط شغلی را نیز می‌تواند از مهمترین علل بروز رفتار مسئولانه ذکر کرد. در این راستا به نظر می‌رسد معلمان انجام وظایف اجتماعی خود را نوعی عمل به تعهدات دینی و اخلاقی می‌دانند و از آنجایی که در فرایض دینی نیز اخلاق جزء جدایی‌ناپذیر است و معلمان عمل متعهدانه را باعث توانمندی فردی و اجتماعی دانسته و در روابط اجتماعی داشتن وجدان کاری و اخلاقی را باعث ارتقا سطح رضایت درونی خود می‌دانند. در راستای نتایج باید گفت؛ وبر، توجه خود را بر تأثیر فرهنگ دینی متمرکز می‌سازد بر این نکته مهم تأکید داشته که افراد در جهانی از معنا زندگی می‌کنند و برای درک کنش انسانی باید دریاپیم مردم چگونه دنیای خود را تعریف می‌کنند، چگونه درباره آن می‌اندیشند، تفکر آنان با فرهنگی که به طور اجتماعی خلق شده است پیوند دارد (شارون، ۱۳۹۸: ۶۷). چنانچه، براساس تحقیقات انجام شده؛ ایجاد هماهنگی با تغییر منجر به بالا رفتن مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان می‌شود و هرگونه بهبود در همسویی اهداف فردی و گروهی و مشتری‌گرایی سازمان در بالا رفتن مسئولیت‌پذیری معلمان مؤثر است (باباجانی رودی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱). در نهایت پیرامون پیامدهای حاصل از شیوه مسئولیت‌پذیر معلمان در شرایط کنونی و محیط و فضای کاری آنان به نظر می‌رسد با کاهش انگیزه و اشتیاق معلمان در انجام مسئولیت‌های اجتماعی خود، گسترش بی‌هنجاری اجتماعی و تخریب و نابودی تدریجی محیط زیست طبیعی و شهری دور از ذهن نیست و در مقابل ناگفته پیداست که در صورت افزایش معلمان و افراد مسئولیت‌پذیر و متعهد در محیط‌های آموزشی و مدارس می‌توان شاهد رشد مقولات مثبتی همچون انتظام بخش آموزشی بود که خود بستر ساز بسیاری از مقولات مثبت و موثر در مسیر توسعه است.

امید است واکاوی و شناخت علل و بسترهای زمینه ساز انگیزه و میل به مسئولیت پذیری در افراد جامعه بتواند در این مسیر راه گشا باشد.

فهرست منابع

- اردلان، محمد رضا؛ بازی، قاسم (۱۳۹۴)، وضعیت سنجی مسئولیت پذیری اجتماعی سازمان در محیط کار در محیط‌های آموزش عالی، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت اقتصاد حسابداری و علوم تربیتی، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده ساز - استان مازندران - ساری.
- امیر، آرمین؛ سفیری، خدیجه (۱۳۹۷)، مفهوم‌پردازی مسئولیت‌پذیری اجتماعی: از اخلاق تا کنشگری در دوران مدرن، مطالعات جامعه‌شناختی (علمی - پژوهشی)، دوره ۲۵، شماره دو، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، ص ۷۱۸-۶۹۱.
- آرون، ریمون (۱۳۸۶)، مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه محمدباقر پرهام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ پنجم.
- باباجانی رودی، سمیه؛ قاروی آهنگر، مهری؛ فرقانی اوزرودی، محمدباقر (۱۴۰۱)، تبیین مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان تربیت بدنی بر اساس فرهنگ سازمانی، مجله جهان نوین، شماره ۱۹، ص ۱۳-۱.
- بارخدا، سیدجمال؛ احمدحیدری، پرستو؛ شیربیگی، ناصر (۱۴۰۱)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی در تلقی معلمان و مدیران، مجله جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، شماره ۱۱، ص ۱۹۰-۱۷۱.
- پودینه، مرضیه؛ حسینقلی زاده، رضوان؛ مهram، بهروز (۱۳۹۷)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدرسه، مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد، رویکردهای نوین آموزشی، سال ۱۳، شماره ۲، ص ۱۲۰-۹۵.
- پودینه، مرضیه؛ حسینقلی زاده، رضوان؛ مهram، بهروز (۱۳۹۷)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدرسه، مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد، رویکردهای نوین آموزشی، سال ۱۳، شماره ۲، ص ۱۲۰-۹۵.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۸۵)، نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: نشر سمت، چاپ دوازدهم.
- ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۹)، هنر انجام پژوهش کیفی؛ از مسئله‌یابی تا نگارش، تهران: انتشارات آگه.
- ذکایی، محمد سعید (۱۳۸۱)، نظریه و روش در تحقیقات کیفی، فصلنامه علوم اجتماعی، ص ۴۹-۴۱.
- سبحان نژاد، مهدی (۱۳۷۹)، مسئولیت‌پذیری اجتماعی در برنامه‌دستی کنونی دوره‌ی ابتدایی ایران و طراحی برای آینده، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- شارون، جوئل (۱۳۹۸)، ده پرسش از دیدگاه جامعه‌شناسی، ترجمه منوچه صبوری، تهران: نشر نی.
- کرایب، این (۱۳۹۸)، نظریه‌های اجتماعی مدرن: از پارسونز تا هابرماس، ترجمه عباس مخبر، تهران: انتشارات آگه، چاپ ششم.
- گلاسر، ویلیام (۱۳۹۰)، تئوری انتخاب، ترجمه علی صاحبی، تهران: انتشارات سایه.
- گلاسر، ویلیام (۱۳۹۰)، تئوری انتخاب، ترجمه علی صاحبی، تهران: انتشارات سایه.
- نجفی، سالار؛ سپیانی، مریم (۱۳۹۵)، بررسی نقش اصول اخلاقی کارکنان پردیس شهید رجایی فارس بر میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی آنان، فصلنامه علمی-پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال دهم، شماره چهارم، پیاپی ۳۵، زمستان ۱۳۹۵، ص ۲۴۶-۲۲۹.
- نوروزی، محمدرضا، دانایی فرد، حسن، فانی، علی اصغر، حسن زاده، علیرضا (۱۳۹۳)، پردازش نظری مسئولیت اجتماعی بر مبنای نظریه داده بنیاد، نشریه علمی-پژوهشی بهبود مدیریت، سال هشتم، شماره ۴، ص ۳۴-۵.

- Ceil, Ch. (2012). Employees and corporate social responsibility, available at ssrn: <http://ssrn.com/abstract=2112654> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2112654>.
- Conrad, D. and Hedin, D. (1981), "Instruments and scoring guide of the experiential education evaluation project", Center for youth development and research, university of Minnesota.
- Kaptein, M., Kooning, L. Tulder Rob V., Vliet Laurens V. (2007). Report on European CSR Survey, Holland, RSM Erasmus University.
- Kim Chung H. & Scullion, H. (2013). "The effect of corporate social responsibility (csr) on employee motivation: a cross-national study", Poznan university of economics review, 13(2): 5-30.

A qualitative study of social responsibility among male teachers in Poldasht city

Leila Fathi¹

*Assistant professor Department of Sociology Payame Noor University (PNU), POBox, 19395-4697
Tehran, Iran (Corresponding author)*

Ahad Talooni^{2*}

*M. A in Social Science Research pyame Noor University and Social science teacher, (PNU), POBox,
19395-4697 Tehran, Iran*

Abstract: *The purpose of the present study is to study the social responsibility among male teachers in Poldasht city. People's social life is always associated with a sense of commitment and responsibility, which plays a decisive role in achieving sustainable development and can be analyzed according to the various situations of citizens' social life. This research was conducted using qualitative method and grounded theory technique. The participants in the current research were 19 male teachers living in Poldasht city, after conducting semi-structured interviews with them, the resulting data were analyzed using three-stage open, central and selective coding. The findings indicate that among the factors that are effective in motivating the social responsibility of teachers include: social commitment and responsibility in the form of their roles - religiosity and professional ethics - improving educational and communication skills - compliance The rights of others - altruism and social participation - responsible behavior towards the natural and urban environment - creating civil organizations and social demands. The basic and motivational platforms in social responsibility, which in case of lack or decrease, the desire of employees to be responsible is reduced, including: culture building - improvement of social skills and educational structures - establishment of justice and organizational health - establishment of justice It is social and economic in society. Also, among the intervening or facilitating factors in the fulfillment of social responsibilities by employees are: external control of behaviors through material and spiritual incentives - norms, behavioral patterns and individual characteristics - satisfaction and feeling of satisfaction from work and life And with all the shortcomings and structural defects in the work environment that play a role in reducing employee motivation, employees benefited from the strategy of internal commitment, religious and moral beliefs, and personal and social empowerment. The results about the consequences of teachers' social responsibility, which seems not to have an optimal level, show; The spread of social irregularity and the gradual destruction and destruction of the natural and urban environment can be expressed as negative results, as well as the responsibility of orderliness is part of the education system, which in case of improvement and increase in the willingness of teachers to fulfill their obligations and social responsibilities as The positive result can be expressed.*

Key words: *Social responsibility, Ground Theory, teachers, Poldasht city.*

¹ E-mail: l_fathi89pnu.ac.ir (Corresponding Author)

² E-mail: ahadtalooni@gmail.com